

**Maria Iwanina¹, Stanisław Kondracki^{1,2},
Katarzyna Stepczuk¹, Magdalena Bajena¹, Artur Siwek¹**

¹Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Katedra Rozrodu i Higieny Zwierząt

²Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej
Instytut Rolnictwa

KONIE W TURYSTYCE I REKREACJI

Streszczenie

Konie i różne formy ich użytkowania doskonale wpisują się w działalność agroturystyczną. O atrakcyjności oferty agroturystycznej z rekreacyjnym wykorzystaniem koni decydują przede wszystkim: liczba koni, ich rasa, umaszczenie oraz obecność wykwalifikowanego instruktora jazdy konnej. Aspekt ekonomiczny sprawia, że w gospodarstwach agroturystycznych poza typowym użytkowaniem wierzchowym i zaprzęgowym oferta poszerzana jest o hipoterapię oraz wszechstronne szkolenie koni wierzchowych. Wszechstronność użytkowania koni w gospodarstwach agroturystycznych pozwala zwiększyć zakres ich działalności. Prowadzenie działalności rekreacyjnej z wykorzystaniem koni przyciąga turystów i znacząco łagodzi skutki sezonowości w turystyce.

Koń został udomowiony około 4000-3000 lat p.n.e. (Kaproń 1999; Pruski 2007). Ze względu na siłę, wytrzymałość, szybkość i inteligencję konie wykorzystywano na polowaniach, w wojsku, rolnictwie, transporcie i w sporcie. Posiadanie tych zwierząt stanowiło rozrywkę, lekarstwo i ozdobę człowieka (Geringer de Oedenberg 2006), a także podnosiło prestiż właściciela (Łojek i wsp. 2001).

Po okresie dość szybkiego zmniejszania się pogłowia koni w Polsce w latach 1975-1995, spowodowanego intensywną mechanizacją rolnictwa, sytuacja ustabilizowała się i w 2007 roku ogólna liczba koni kształtowała się na poziomie 330 tysięcy sztuk i od 2002 roku nie wykazuje tendencji spadkowej (GUS 2008). Wyhamowanie spadku pogłowia koni najprawdopodobniej nastąpiło dzięki wzrostowi zainteresowania rekreacją konną, turystyką i agroturystyką.

Konie i różne formy użytkowania doskonale wpisują się w działalność agroturystyczną i są magnesem przyciągającym turystów. W przeszłości to właśnie wieś była miejscem, do którego mieszkańcy miast wyjeżdżali na odpoczynek i wysyłali swoje dzieci dla poprawy stanu zdrowia. Niektóre wsie miały szczególne warunki środowiska do wypoczynku oraz rekonwalescencji i w efekcie zwiększającego się popytu przekształciły się w miasta-kurorty.

Agroturystyka oferuje formy wypoczynku dostosowane do indywidualnych potrzeb, adresowane głównie do turystów indywidualnych, rodzin i małych grup turystycznych. Nie wymaga ona dużych nakładów finansowych na rozbudowę bazy turystycznej, może rozwijać się, po zaadoptowaniu niewykorzystanych obiektów mieszkaniowych, inwentarzowych i poprzez wykorzystanie przestrzeni rekreacyjnej w obrębie gospodarstwa.

Motywy rozpoczęcia działalności agroturystycznej są różne. Niektóre gospodarstwa tworzone są od podstaw, ich właściciele decydują się na zakup ziemi i z miasta przeprowadzają się na wieś. Czasem są to gospodarstwa początkowo zajmujące się produkcją roślinną, dopiero po paru latach wprowadzające rekreację konną, są też takie, które celowo tworzone są dla prowadzenia hodowli koni. Istnieją też gospodarstwa, które od początku działalności ukierunkowane są na prowadzenie działalności agroturystycznej, opierającej się na rekreacji konnej, hipoterapii oraz aktywnym wypoczynku na wsi (Iwanina i wsp. 2011).

Lokalizacja gospodarstwa wpływa na jego atrakcyjność i styl życia właścicieli. Umieszczenie zagród w strefie podmiejskiej sprawia, że konie stają się łącznikiem między stylem życia ludności miejskiej i wiejskiej (Hadberg, Helgesson 2001). Gospodarstwa agroturystyczne położone w znacznej odległości od dróg utwardzonych i rozciągające się na obrzeżach wsi, nie muszą korzystać ze specjalnie wyznaczonych dla jazdy konnej szlaków - wystarczają polne drogi. Dla uatrakcyjnienia oferty agroturystycznej przejażdżki w terenie mogą być łączone ze zwiedzaniem ciekawych miejsc i obiektów, a także z degustacją produktów kuchni regionalnej, czy poznawaniem tradycji ludowych.

Oferta turystyczna w gospodarstwach agroturystycznych jest coraz bogatsza i cieszy się rosnącym zainteresowaniem, o czym świadczy zwiększająca się liczba takich gospodarstw. Z danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi wynika, że w 1990 roku było zaledwie 590 gospodarstw agroturystycznych, w 2001 roku było ich już 6070, a w 2007 roku 8790 kwater świadczyło usługi agroturystyczne, z których najwięcej znajdowało się w województwie małopolskim (1590) i podkarpackim (1074) (Biuletyn Informacji Publicznej 2008).

Obcowanie z koniem, zbliża człowieka do natury i stanowi doskonałe antidotum na dolegliwości, stesy i choroby cywilizacyjne. Jeździectwo rekreacyjne uczy postępowania z koniem, wyrabia odwagę i refleks, a jazda w terenie jest źródłem niezapomnianych wrażeń. Jazda konna ma także walory wychowawcze: uczy odpowiedzialności, obowiązkowości i zdrowej rywalizacji oraz szacunku do zwierzęcia. Do uprawiania turystyki konnej najczęściej motywuje chęć sprawdzenia i doskonalenia swoich umiejętności jeździeckich, zamiłowanie do podróżowania, chęć przygód, potrzeba odpoczynku, regeneracji sił fizycznych i psychicznych, potrzeba poprawienia kondycji fizycznej, kontaktu z przyrodą i innymi miłośnikami jeździectwa (Gless 1982).

Korzyści płynące z jazdy konnej są ogromne, szczególnie dla osób niepełnosprawnych. Jazda na koniu pozwala podnieść sprawność i wydolność fizyczną organizmu, a także intelektualną i emocjonalną. Terapia z wykorzystaniem koni oddziałuje na cały organizm, wraz z przenoszonym z konia na jeźdźca ruchem, następuje działanie na kośćciec i na wszystkie grupy mięśniowe oraz usprawnia pracę układu krążenia i układu oddechowego. Prawidłowy dosiad jeździecki koryguje postawę ciała, przywraca symetrię mięśni tułowia, znosi napięcie mięśniowe oraz koryguje sposób poruszania się. Spacerowanie na koniu wzmagają aktywność, poprawiają koncentrację i zmniejszają lęki, wyciszają agresję i występujące tiki, poprzez wyciszenie – poprawiają nastrój. Terapia konna skierowana jest przede wszystkim do osób z zaburzeniami psychicznymi, emocjonalnymi, umysłowymi oraz niewielkimi chorobami narządów ruchu (Wyżnikiewicz-Nawracała 2002).

Rozwój szeroko rozumianej rekreacji jeździeckiej warunkowany jest możliwością społeczeństwa. Zwiększona ilość wolnego czasu i poprawa sytuacji ekonomicznej ludności sprawia, że rosną wymagania co do form spędzania wolnych dni. Jeździectwo, kiedyś sport elitarny, staje się dostępne dla szerokiej rzeszy użytkowników i miłośników koni.

Najwyższy wskaźnik dostępności do ośrodków jeździeckich notowany jest w bogatych krajach Unii Europejskiej, takich jak: Dania, w której na 1000 mieszkańców przypada średnio 28,1 szt. koni, Belgia – 22 szt. koni, Holandia 25,3 szt. koni, Wielka Brytania – 16,4 szt. koni oraz Niemcy – 12,2 szt. koni (Topczewska 2009). Z badań prowadzonych w wielu krajach wynika, że 3-5 sztuk koni tworzy jedno stanowisko pracy dla człowieka (Łojek 2005).

Należy przypuszczać, że również w Polsce w ciągu najbliższych lat rekreacja konna stanie się masową formą wypoczynku, a jeździectwo popularną dyscypliną sportu. Prognozy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.bip.min-rol.gov.pl) przewidują, że w naszym kraju jeździectwo będzie uprawiało od 600 do 800 tys. osób. Przyczyni się to do podwyższenia wskaźnika dostępności ośrodków jeździeckich do poziomu 6-8 sztuk koni na 1000 mieszkańców.

O atrakcyjności oferty agroturystycznej z rekreacyjnym wykorzystaniem koni decyduje wiele czynników. Poza odpowiednią ilością koni, która zdaniem Pietrzaka i wsp. (2000) powinna wynosić minimum 6-10 koni, bardzo ważną rolę odgrywa wykwalifikowany personel. Kwalifikacje personelu to powszechny problem właścicieli gospodarstw agroturystycznych z rejonu wschodniej Polski. Aż 60% osób zatrudnionych w tych gospodarstwach nie posiada uprawnień zawodowych do prowadzenia szkolenia jeździeckiego i zaprzęgowego (Pietrzak i wsp. 2009). Jeszcze bardziej niepokojące wyniki badań przedstawia Sawicki (2006). Z badań przeprowadzonych na terenie Lubelszczyzny wynika, że tylko 2% badanych gospodarstw agroturystycznych zapewnia fachowych instruktorów jazdy konnej. Taka sytuacja napawa niepokojem o przyszłość gospodarstw agroturystycznych specjalizujących się w usługach konnych.

Z danych Kożucha (2001) wynika, że wśród gospodarstw agroturystycznych największy udział mają gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 15 do 49,9 ha. Średni obszar gospodarstwa rolnego w Polsce wynosi 7,7 ha, co wskazuje, że gospodarstwa agroturystyczne są stosunkowo duże powierzchniowo. Nazwy gospodarstw najczęściej są dość przypadkowe i wiążą się bądź z ich lokalizacją, bądź z rasą utrzymywanych koni (Iwanina i wsp. 2011).

Wartość użytkowa konia przydatnego do rekreacji warunkowana jest, przede wszystkim, jego spokojnym temperamentem i łagodnym charakterem. Ta forma wykorzystywania koni wyklucza skłonność do złośliwości, przejawiającej się wierzganiem, uniemożliwianiem wsiadania, czy zrzucaniem jeźdźca. Wysoce niepożądana jest nadmierna płochliwość i inne zachowania konia, które utrudniają lub wręcz uniemożliwiają jazdę osobom o małym doświadczeniu jeździeckim (Sasimowski 1984).

Rasa konia nie ma istotnego wpływu na sposób jego użytkowania, dlatego w rekreacji konnej mogą być wykorzystywane konie wszystkich ras. Pewne rasy mają większe predyspozycje do takiego użytkowania, ale praktycznie koń każdej rasy, po odpowiednim przygotowaniu może być użytkowany zgodnie z istniejącym zapotrzebowaniem (Augustyniak, Wójcik-Augustyniak 2003). Z prowadzonych badań wynika, że w gospodarstwach najwięcej jest koni rasy małopolskiej i haflinger. Nieco mniej koni rasy fiordzkiej i szlachetnej półkrwi oraz rasy wielkopolskiej i konik polski. Godnym uwagi jest fakt dosyć pokaźnego udziału koni małych (haflingerów i koników polskich, które stanowią atrakcyjną ofertą kierowaną, głównie do dzieci (Iwanina i wsp. 2011). Zdaniem Augustyniak i Wójcik-Augustyniak (2003) powszechniej powinny być wykorzystywane w gospodarstwach agroturystycznych konie takich ras, jak: konik polski, hucuł, fiording, angloarab i arab. Ich zdaniem, są to konie bardziej ekonomiczne w utrzymaniu, bardziej wytrzymałe i łagodniejsze niż konie wielkopolskie i konie szlachetnej półkrwi. Podobne zdanie odnośnie wykorzystania fiordingów ma Metz (2007), który uważa, że osobniki tej rasy sprawdzają się jako doskonałe wierzchowce i dzięki spokojnemu temperamentowi pełnią rolę idealnych koni dla początkujących jeźdźców.

Na bezpieczeństwo jeźdźca wpływa także wiek wierzchowca. Starsze konie poprzez fakt, że są ułożone i spokojne, zapewniają w największym stopniu bezpieczeństwo turystom i mogą być jeszcze przez lata wykorzystywane, stosowanie do ich wieku i kondycji. Szczególnie początkujący jeździec powinien zdobywać doświadczenie na grzbietach starszych i doświadczonych koni, między innymi dlatego, że ich zachowanie w różnych warunkach otoczenia jest bardziej przewidywalne (Pruchniewicz 2003).

Konie w pomieszczeniach inwentarskich powinny być utrzymywane na ściółce: w boksie, na stanowisku na uwięzi, w systemie wolnostanowiskowym bez uwięzi. Ogiery i klacze powyżej pierwszego roku życia utrzymuje się od-

dzielnie. Powierzchnia boksów powinna wynosić w przypadku utrzymywania koni dorosłych, co najmniej 9 m² i co najmniej 12 m² dla klaczy ze źrebięciem – (Dz.U. z dn. 25.IX.2003, nr 167. poz. 1629). Do najważniejszych warunków, jakie powinna zapewniać stajnia zwierzętom, należą: przestrzeń, światło, powietrze i kontakt z innymi końmi (Lisowski 1997; Łobos 2002; Neumann-Cosel-Nebe 2002). Z badań Iwaniny i wsp. (2011) wynika, że w stajniach zazwyczaj warunki te są spełniane. Większość boksów posiada odpowiednie oświetlenie, zwierzęta mają zapewnioną możliwość swobodnego przemieszczania się, kontaktu z innymi końmi oraz właściwą wentylację powietrza.

Ważnym elementem gospodarstw utrzymujących konie są biegałnie. Biegałnia umożliwia prawidłowy rozwój fizyczny i psychiczny młodych koni. Jednak mała liczba zagród agroturystycznych jest w nie wyposażona. Spośród trzech badanych gospodarstw tylko jedno z gospodarstw miało biegałnie (Iwanina i wsp. 2011). We wszystkich natomiast gospodarstwach konie wypuszczane są na wybiegi i mają możliwość przebywania na nich przez cały dzień, co jest niezwykle ważne dla koni użytkowanych rekreacyjnie (Gless 1984).

Czynnikiem wpływającym na atrakcyjność usług konnych w gospodarstwach agroturystycznych jest maść konia. Unikatowe lub modne w danym czasie umaszczenie koni zwiększa atrakcyjność oferty dla potencjalnych użytkowników (Augustyniak, Wójcik-Augustyniak 2003). W niektórych krajach działają amatorskie związki hodowców koni określonej maści (srokatej, izabelowatej, czy tarantowatej), których istnienie potwierdza znaczenie koloru sierści konia. Najczęściej użytkowane są konie maści gniadej, jasnokasztanowatej i bułanej. Natomiast stosunkowo rzadko hodowane są konie maści uznawanych za atrakcyjniejsze z wyglądu (gniadosrokata, myszata). Ich liczebność jest znacznie mniejsza niż zwierząt o typowym umaszczeniu (Iwanina i wsp. 2010).

Istnieje wiele form rekreacji konnej, a między innymi: skoki, dresaż, gry i zabawy dla dzieci, rehabilitacja, a także wszelkie imprezy i święta związane z jeździectwem i imprezy im towarzyszące, takie jak: zawody czy Hubertusy. Iwanina i wsp. (2011) podają, że gospodarstwa agroturystyczne przedstawiają dosyć szeroką ofertę usług. Dotyczy ona nie tylko typowego użytkowania wierzchowego (nauka jazdy, rajdy konne), czy zaprzęgowego (przejażdżki bryczką, wozem czy kuligi), ale obejmuje także naukę skoków konnych, hipoterapię, profesjonalne szkolenie koni do pokazów i czempionatów oraz treningi skokowe i ujeżdżeniowe. Zatem, jest to oferta różnorodna, skierowana do osób pragnących uczyć się jazdy na koniu, jeżdżących konno, profesjonalnie zajmujących się jeździectwem oraz dla tych mniej odważnych, preferujących bierny odpoczynek w formie jazdy bryczką lub wozem, a także osób chorych, wymagających usług hipoterapeutycznych. Zapotrzebowanie na hipoterapię ciągle wzrasta (Strumińska 2003).

Badane gospodarstwa agroturystyczne nie różnią się znacząco od siebie, mimo, że każde posiada nieco inny profil działania. Jedno jest gospodarstwem ekologicznym, z dużymi możliwościami rozwoju z racji rosnącego zapotrzebowania na zdrową żywność. Inne ukierunkowane jest na hodowlę koni, jeszcze inne zapewnia opiekę weterynaryjną dla koni w okresach rekonwalescencji, przyjmuje klacze do momentu wyżrebienia i opiekuje się źrebiętami w czasie odchowu. Oferta agroturystyczna gospodarstw jest zróżnicowana, a godnym podkreślenia jest fakt, że właściciele wszystkich badanych gospodarstw widzą możliwość dalszego dostosowywania oferty do potrzeb i wymagań przyjmowanych gości. Prowadzane są też ciągle zmiany mające na celu uatrakcyjnianie oferty i polepszenie dobrostanu koni, które jednocześnie wpływają na zwiększanie ich konkurencyjności. Między właścicielami gospodarstw agroturystycznych istnieje współpraca przejawiająca się w organizowaniu wspólnych imprez: Hubertusów, zawodów jeździeckich i innych imprez z udziałem koni (Iwanina i wsp. 2011).

Ponad połowa koni użytkowanych w gospodarstwach pochodzi z własnej hodowli a pozostałe zwierzęta, w podobnych proporcjach ze stadnin Skarbu Państwa i od hodowców prywatnych. Taka sytuacja jest korzystna, ponieważ konie z własnej hodowli zazwyczaj dobrze adoptują się do miejscowych warunków, a hodowca ma większy wpływ na rozwój i przygotowywanie zwierzęcia do przyszłej pracy. Przy użytkowaniu turystycznym koni jest to bardzo ważne.

Utrzymywanie koni właściwie przygotowanych do nauki i jazdy konnej oraz zatrudnienie instruktora zwiększa szanse na pozyskiwanie większej liczby gości. Może też mieć wpływ na złagodzenie skutków sezonowości w ruchu turystycznym. Na podniesienie konkurencyjności gospodarstwa i regionu, wpływa również na tworzenie szlaków konnych oraz kształcenie kadry na studiach (Barska, Grobelny 2006).

Wnioski

1. O atrakcyjności oferty agroturystycznej z rekreacyjnym wykorzystaniem koni decydują przede wszystkim: liczba koni, ich rasa, wiek oraz umaszczenie. Niezwykle istotna jest również obecność wykwalifikowanego instruktora jazdy konnej.
2. Ze względów ekonomicznych poza typowym użytkowaniem wierzchowym i zaprzęgowym oferta gospodarstw agroturystycznych poszerzana jest o hipoterapię, a także wszechstronne szkolenie koni wierzchowych.
3. Wszechstronność użytkowania koni w gospodarstwach agroturystycznych pozwala zwiększyć zakres ich działalności.
4. Prowadzenie działalności rekreacyjnej z wykorzystaniem koni znacząco łagodzi skutki sezonowości w turystyce i jest dla wszystkich gospodarstw agroturystycznych swoistym magnesem, przyciągającym turystów.

Piśmiennictwo

1. Augustyniak W., Wójcik-Augustyniak M. (2003), Konie w gospodarstwie agroturystycznym. W: K. Łęczycki (red.), Wybrane zasoby i produkty w gospodarstwie agroturystycznym. Wyd. AP Siedlce, 111-117.
2. Barska A., Grobelny J. (2006), Horse Riding Practices among the Students of the Wrocław University and the University School of Physical Education in Wrocław. W: J. Kosiewicz, K. Obodyński (red.), Tourism and recreation. Wyd. Ostoja Kraków, 197-208.
3. Biuletyn Informacji Publicznej Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Informacje branżowe → Turystyka na wsi – agroturystyka. 2008.
4. Gering de Oedenberg H. (2006), Konie w agroturystyce. Mater. konf. z konferencji PZZ Zakrzów, 11.
5. Gless K. (1982), 600 rad dla miłośników koni. PWRiL Warszawa, 112.
6. Gless K. (1984), 600 rad dla miłośników koni. Wyd. Liter., Kraków, 87.
7. GUS, 2008.
8. Hadberg A., Helgesson A. (2001), Implications of introducing equine services onto farms - European perspective. 52nd EAAP Annual Meeting. Budapest, 19.
9. Iwanina M., Kondracki S., Kępińska Ł. (2011), Wykorzystanie koni w turystyce i rekreacji na przykładzie wybranych gospodarstw agroturystycznych. Materiały konferencyjne „Współczesne dylematy polskiego rolnictwa”, cz. 1. Wyd. PSW Biała Podlaska, 349-364.
10. Kaproń M. (1999), Aktualne kierunki hodowli i użytkowania koni w Europie. Symposium Międzynarodowe w Krakowie.
11. Lisowski A. (1997), Warunki utrzymania koni. Konie i Rumaki, nr 6, 18.
12. Łobos E. (2002), Przytulny kącik (cz. I). Koń Polski nr 1, 58-60.
13. Łojek J. (2001), Zmiany w kierunkach użytkowania koni w latach 1989-1999. Prz. Hod. nr 4, 18-21.
14. Łojek J. (2005), Ekonomiczne i społeczne znaczenie przemysłu końskiego oraz warunki jego rozwoju. Koń – zwierzę z przyszłością. Polski Związek Hodowli Koni, Polski Związek Jeździecki, Warszawa, 44.
15. Metz G. (2007), Alles über Pferderassen. Franckh-Kosmos Verlags-GmbH&Co, KG Stuttgart, 35.
16. Neumann-Cosel-Nebe I. (2002), Zrozumieć konia. Poradnik jeździecki. Delta W-Z, Oficyna Wydawnicza, 39-42.
17. Pietrzak S., Krzyżanowski R., Strzelec K. (2000), Ocena i eksploatacja koni rekreacyjnych w makroregionie środkowowschodnim. Folia Univ. Agric. Stein. 212 Zoot. (40).

18. Pietrzak S., Maciaszczyk A., Augustyniak W. (2009), Zastosowanie i wykorzystanie koni w agroturystyce wschodniej Polski. W: K. Chmiel (red.), Koń w turystyce i rekreacji. Wyd. PSW Biała Podlaska, 185-198.
19. Pruchniewicz W. (2003), Akademia jeździecka. cz. I. Chaber-PR Warszawa, 45.
20. Pruski W. (2007), Hodowla koni. PWRiL Warszawa, 67.
21. Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 września 2003 roku w sprawie minimalnych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (Dz.U. z dn. 25.IX.2003, nr 167 poz. 1629).
22. Sasimowski E. (1984), Przewodnik do ćwiczeń z hodowli i użytkowania koni. Wyd. AR Lublin, 112.
23. Sawicki B. (2006), Ocena przygotowania gospodarstw agroturystycznych do rekreacji ruchowej. W: D. Nałęcka, Bytniewski M. (red.), Teoria i praktyka rekreacji ruchowej. Wyd. PWSZ Biała Podlaska, 279-281.
24. Strumińska A. (2003), Psychopedagogiczne aspekty hipoterapii dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. PWRiL Warszawa, 43.
25. Topczewska J. (2009), Ośrodki jeździeckie jako czynnik rozwoju obszarów wiejskich na Podkarpaciu. Roczn. Nauk. Stow. Ekon. Rol. Agrobiznesu, t. XI, z. 5, 325-327.
26. Wyżnikiewicz-Nawracała A. (2002), Jeździectwo w rozwoju motorycznym i psychospołecznym osób niepełnosprawnych. Wyd. AWFis Gdańsk, 29.
27. www.bip.min-rol.gov.pl. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Zarys kierunków rozwoju obszarów wiejskich 2009.

Ilość znaków ze spacjami: 20 211